

Gerhard Staguhan, *Ako je Bog dobar, zašto u svijetu postoji zlo?* Biblioteka Sveznadar, Mozaik knjiga, Zagreb, 2007, 167 strana. (Prijevod djela: *Wenn Gott gut ist, warum gibt es dann das Böse in der Welt?* Beč, 2006. Prevela Branka Grubić.)

Gerhard Staguhan (rođ. 1952), slobodni pisac i znanstveni novinar, izabrao je kao naslov svoje knjige mučno pitanje svake religije i barem nekih smjerova filozofije: *Ako je Bog dobar, zašto nevinu trpe?* Odmah valja uočiti da Staguhan razlikuje religioznost i religiju. Religioznost definira kao neodređeno znanje o nečemu svemoćnom, nastalom iz promatranja prirode i čuđenja; najveći osjećaj za koji je čovjek sposoban, odraz svemira u čovjeku, dirljivi osjećaj svemira (usp. str. 13). Religija pak nastaje u trenutku kada na mjesto »dirljivog osjećaja svemira« stupi Bog. Tada se gubi smisao za sveukupnost i nastaje fanatizam. Religija je »naljepnica za prijevaru« koju čovjek dobiva ulaskom u svijet. Ona je plod straha pred nepoznatim i jačim, robovanje Bogu, plašljivo podređivanje nadnaravnoj moći, zatočeništvo u pljesnivim dogmatskim podrumima bilo koje crkve. Njezino prinudno sredstvo je strah: »Religija kao sustav straha. To je njezin najdublji smisao«, veli Staguhan (str. 66). Čemu onda religija, upitao se autor i odgovor našao opet u čovjeku: potrebna je zato što on žudi za osjećajem sigurnosti i zbrinutosti, za čvrstim položajem u središtu, za eliminiranjem straha od smrti, za održavanjem zajednice na okupu pu-

tem obreda, kulta i zajedničkog sustava vrijednosti (usp. str. 19).

Ako se, imajući u vidu rečeno, razmotri odnos religioznosti i religije, onda bi i bez daljnega čitanja knjige mogli lako sastaviti popis autorovih primjedbi na Božje djelovanje u svijetu. Prva se tiče Božje osobnosti. On pita gdje je Bog, i pitanje označava suvišnim. O Bogu treba govoriti kao o svjetlosti, energiji, odnosno: »Ako je uopće moguće govoriti o Bogu, onda to činimo neprestanim izmjenjivanjem potvrdnih i niječnih iskaza ili šutimo« (str. 34). Sličnim tijekom ide i razmišljanje o stvaranju: »Samo svemoćna sila koja postoji izvan fizikalnih zakona mogla je stvoriti nešto ni iz čega« (str. 45). Dakle svemirom i životom na zemlji upravlja slijepa sila, a ne inteligentno biće o kojem govore kreacionisti, kojima se Staguhan ruga i naziva ih fanaticima: »Previše je očita želja kreacionista da zbog čovjeka u svemiru uvedu stvoritelja, ali oni to čine tako da Boga svode na tužnog mehaničara svijeta koji milijardama godina radi na svijetu...« (Str. 49).

U središnjem poglavlju, po kojem je knjiga dobila naslov, Staguhan će ustvrditi da zlo postoji zato što postoji dobro. Čovjek prepoznaje zlo jer ima predodžbu o dobru, a uloga zla i jest da se prepozna dobro. U tom prepoznavanju čovjek je subjektivan (usp. str. 73–74). Ovim prećacem u razmišljanju autor smatra da je riješio problem zla u svijetu, pa i to pitanje proglašava besmislenim, kao i pitanje zašto dobri ljudi često moraju podnositi bolnu sudbinu, dok loši mogu biti sretni cijeli život. »Priroda, a time i Bog ne pitaju jesu li ljudi koji su poginuli u prirodnoj nepogodi bili dobri ili loši.« (Str. 76). Ne nailazimo na govor o moralnom zlu.

Ipak, Staguhan vrhunce površnog zaključivanja dostiže u tumačenju biblijskih tekstova. Tu individualnu kreativnost opravdava mišljenjem da su biblijski zapisi riječi ljudi koji su se osjećali nadahnuti Bogom. Pitanje vjerodostojnosti

onoga što piše u Bibliji ili svetim spisima nekih drugih religija time postaje nevažno; bitno je može li se napisano dojmiti čovjeka. Ako da, to postaje riječ Božja. Tako je svaka vjerska istina za pojedinca sasvim individualna istina (usp. str. 81–83).

Kao zoran primjer navodimo niz dubioza koje Staguahn veže uz osobu Isusa Krista. Smatra da je preozbiljan, pristran — ne trpi bogataše, blizak ženama — oženio se Marijom Magdalenom na svadbi u Kani Galilejskoj, neuljudan, itd. (usp. str. 63). Zašto Isusu zamjera što je dopustio pribijanje na križ? Dva su razloga. Prvi je taj što je kršćanstvu ostavio deprimirajuću spoznaju da je čovjek kriv za smrt Boga (usp. str. 65). Drugi je razlog što su kršćani na račun Isusove smrti na križu, koja mu izgleda prilično zamršenom i zbunjujućom, počeli okrivljavati i progoniti Židove. »Kršćanstvo je Božje samožrtvovanje iskoristilo da od Boga izabran židovski narod proglasi Kristovim ubojicama.« (Str. 155).

Vratimo se Staguahnovu razmišljanju o religijama. Pita se zašto postoji toliko mnogo različitih religija. Odgovor se nalazi u tome da je Bog tajnovit. A kada propituje zašto u svakoj religiji ima toliko smjerova, odgovara: zato što u njima vladaju interesi. Sukobi među religijama nastaju zbog interesa i svadljivih ljudi, dok religije nisu svadljive. (Kao da nije čuo za propis o džihadu.) Posebnu umiješanost religije u politiku uočava u kršćanskom svijetu, kod Katoličke crkve izrazito. (Kao da nije čuo za države u kojima je jedini ustav šerijatski zakon.) Istu crkvu proglašava sukrivcem za nacional-socijalizam i stradanje Židova. (Kao da nije čuo za pogubljenja na Tibetu ili stradanja u Palestini.)

Staguahn se pita zašto religija ima problema s ljudskom spolnošću. Utvrđuje da ih ona sama po sebi nema, već ih unosi čovjek, točnije muškarac. Problem većine religija sa spolnošću ponajprije je problem muškaraca s vlastitom spolnošću (usp. str. 115). Spolnost je posebno problematična u katoličkoj vjeri, štoviše,

identificirana je sa životinjskim. (Kao da je više ljudski to što muškarac ima istovremeno četiri žene.) »Crkva je u opasnosti da je na jednom tako važnom području ljudskog života više nitko neće shvaćati ozbiljno. Zabrana kondoma ili kontracepcijske tablete jednostavno se kosi sa zdravim razumom. Time se Crkva samo sve više udaljava od društva.« (Str. 119).

»Kao dijete osjećao sam da je religija misaoni sustav pun proturječja i nesklada, prilično krut pravilnik koji je župnik tumačio mehanički i bez oduševljenja, stvarajući pritom dojam da ni sam ne vjeruje u Boga...« (Str. 128). Možda u tom iskustvu i potrebi za toplinom svoje uporište ima i učestali prijedlog da katolici zareduju žene. »Loši učitelji mogu otežati put koji vodi prema obrazovanju, kao što i loši svećenici mogu otežati put prema Bogu.« (Str. 135). Zato se Staguahn zalaže za samostalnost na putu k Bogu. U tome je ključna molitva, nikako žrtva, jer ona se zasniva na strahu (usp. str. 136). Smatra da se odanost Bogu kroz molitvu posebno očituje u židovstvu i islamu, dok je kršćanima ta odanost strana, te dodaje: »Nakon svega što smo rekli ne smijemo zaboraviti da molitva sama po sebi nema vjersku vrijednost. Vjera se ne može temeljiti samo na molitvi, iako je molitva njezin najvažniji nosivi stup (...) vjera je nešto trajno« (str. 142).

Zadnje je poglavlje i pitanje ove knjige: *Ima li religija budućnost?* U smislu početka knjige, preformulirano je drukčije: *Ima li religioznost budućnost?* »Ako pod pojmom religioznosti mislimo na temeljnu ljudsku žudnju za transcencijom, dakle za prekoračenjem obostranosti, onda će religioznost postojati vjerojatno toliko dugo koliko budu postojali i ljudi.« (Str. 161). Za religiju pak uočava da gubi značenje u onolikoj mjeri uolikoj raste životni standard ljudi. Crkvama zamjera kada nastoje prodavati vjeru poput ostalih proizvoda koji se nude na tržištu: »Božja kuća mora ostati

sakralni, dakle, sveti prostor koji traže vjernici. A ako ostane prazna? U tom se slučaju mora priznati da se ovo društvo trenutačno ne zanima za sveto, da je čimbenik zabave većini ljudi važniji od čimbenika svetosti.« (Str. 164).

Staguhn budućnost svijeta vidi u velikoj mješavini religija: »Budućnost religije ovisit će o tome hoće li čovječanstvo uspjeti izdvojiti bitnu jezgru svih velikih religija (ljubav, pravednost, suosjećanje) koja je ujedno bitna jezgra svakoga slobodarsko–demokratskoga društva...«

Uzimajući u ruke ovu knjigu, za koju autor kaže da je nastala iz zanimanja za religiju, nadali smo se u njoj naći i pokoji filozofsko obrazloženje zadane problematike. Nažalost, takva su obrazloženja u potpunosti izostala. Iako podnaslov djela sugerira univerzalni pristup svim religijama, sagledavši naslove uočava se da je autor u mnogome usmjeren na pitanja svojstvena katoličkoj sredini. Tako će onaj tko bude čitao ovu knjigu imati opipljiv dokaz koliko je, i uz mukotrpnost (ali ne i ozbiljno) nastojanje koje je Staguhn pokazao, teško ostvariti da čovjek sa svojom punoljetnošću bez predrasuda bira religiju kojoj će pripadati.

Pretpostavljajući da autor nije svjesno želio napasti katoličanstvo, moramo reći kako je izostala osnovna intencija knjige: da ona bude »kritički razgovor o religiji u kritičkom vremenu« (str. 8). Također, u vjeri da autor nije svjesno išao za tim da budizam pretpostavlja ostalim religijama, a islamu podilazi, moramo reći da kao što nije prakticirao ni upoznao religiju u kojoj je odrastao, nije upoznao ni druge religije. Stoga možemo zaključiti da bi ova knjiga najveću štetu mogla napraviti upravo katolicima (pravoslavce spominje usput na jednom mjestu, a protestante ne uzima ozbiljno), dok se ostale religije i sljedbe s obzirom na svoja učenja mogu promatrati kao puke impresije jednoga površnoga »kršćanskog« novinara.

Draženko Tomić

Mijo Nikić (uredio), *Isusovci u Zagrebu u XX. stoljeću. Crkva Srca Isusova i samostan–rezidencija*, Zbornik radova, glavni urednik Vladimir Horvat, Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, Hrvatski povijesni institut u Beču, biblioteka Vrela i prinosi za povijest Isusovačkog reda u hrvatskom narodu, Knjiga 7, Zagreb 2007, str. 207, kolorirani likovni prilozi tabl. I–XXXII (75 slika)

Zbornik radova, u kojemu sudjeluju brojni autori iz različitih struka poput teologije, filozofije, pastoralnih djelatnosti, povijesti, povijesti umjetnosti, glazbene umjetnosti i drugih, posvećen je ponajprije stotoj obljetnici Bazilike Srca Isusova u Zagrebu (1902–2002) i djelatnostima Družbe Isusove u Bazilici. Stoga u njemu ne nalazimo detaljnijeg prikaza isusovačkih djelatnosti u drugim dijelovima Zagreba, na Jordanovcu, Fratrovcu, ili pak donedavna u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji, na zagrebačkom Sljemenu u Crkvi Majke Božje Kraljice Hrvata, itd. Zbornik je vrlo dobro došao i u povodu četiristote obljetnice dolaska isusovaca u Zagreb, koju smo upravo slavili (1606–2006).

Nakon uvodnoga dijela, koji je posvećen dolasku isusovaca u Zagreb prije četiristo godina te njihovu obnovljenom radu u Zagrebu nakon 1902, u strukturi Zbornika nalazimo dvije glavne tematske cjeline. To su gradnja Bazilike Srca Isusova i njezine umjetničke vrijednosti, te područja pastoralnog djelovanja uz Baziliku, ali i odjeci izvan nje.

Čitateljima će zasigurno dobro doći sažeti pregled o prvom dolasku isusovaca u Zagreb i ovdašnjem osnivanju gimnazije prije četiristo godina, kao i činjenica da su isusovci u Zagrebu uz velikodušnu suradnju vjernika sagradili glasovite crkve u čast sv. Katarine i sv. Franje Ksaverskoga, danas najljepše barokne crkve u Zagrebu, zatim Đački dom sv. Josipa za siromašne učenike, te godine 1669. osnovali Sveučilište s glasovitom